

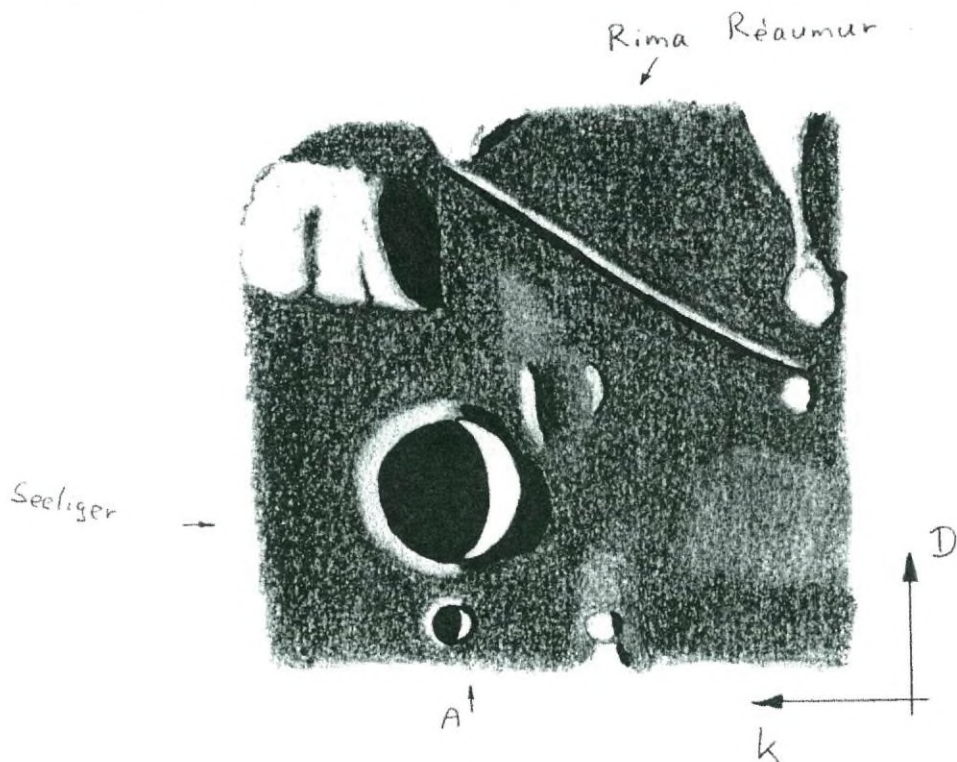
Hold

Fedezzük fel a Holdat!

Rianások I.

A rianások talán a legnehezebben észrevehető alakzatok a Holdon. Láthatóságuk nagyon sok mindentől függ. Elsősorban méretüktől, elhelyezkedésüktől, a *terminátortól* (a nappalt és az éjszakát elválasztó vonal) való távolságuktól, és nem utolsósorban a használt műszer átmérőjétől és minőségétől!

Természetesen a jó légköri nyugalomság is rendkívül fontos, ugyanis az összes holdbéli formációk közül a rianások láthatósága múlik leginkább a légkör állapotán. A rianások elsősorban a *mare* területeken (síkságokon) húzódnak, de gyakran találkozhatunk velük a nagyobb, lávával feltöltött romkráterek alján is, mint pl. a *Petavius*, az *Alphonsus*, vagy a *Mare Nubium* déli szélén fekvő *Pitatus* esetében.

A megfigyelési tapasztalat azt mutatja, hogy a rianások — ellentétben például a dómokkal — akkor láthatóak jól, ha a terminátor már vagy még viszonylag messze jár. (Attól függően, hogy növekvő vagy csökkenő holdfázisnál végezzük a megfigyelést.) Ha belegondolunk, ez érthető is, mivel a belsejük kissé világosabb árnyalatú a környező talajnál, és ha a napsugarak beesési szöge nagyobb, akkor fényes fehér csíkként látszanak, míg a terminátor közelében inkább csak a belsejükben húzódó fekete árnyék dominál, ami a sötét holdtalajon nem annyira feltűnő.

A nagyobb rianások, mint például a *Rima Ariadaeus* vagy a *Rima Hyginus* már 50/540-es refraktorral is könnyen látszanak, de többségükhöz minimum közepes műszer kell. A most induló sorozatunkban olyan kisebb és kevésbé ismert rianásokról lesz szó, melyek már egy jó 8–10 cm-es távcsővel is észlelhetők.

Az első bemutatásra kerülő rianás a Hold látszólagos középpontjához igen közel fekvő Rima Réaumur. A mára teljesen lepusztult, idős Réaumur-krátertől és a kis távcsővel jól látható *Oppolzer* rianástól keletre fekvő egyenes Réaumur-rianás teljes hossza mindössze 45 km. Felkereséséhez jó támpontot ad a tőle északkeletre fekvő 8,5 km átmérőjű, szabályos kör alakú *Seeliger*-kráter.

Idén június 9-én próbálkoztam először a kis rianás észlelésével 90/1000-es refraktorral, igen jó (legalább 7-es) nyugodtság mellett. Az első negyedben lévő Hold colongitúdója a közel háromnegyed órás észlelés végén $2^{\circ}98$ volt, tehát ekkorra kb. 6° -kal haladta túl a terminátor a rianás középpontját. A kis *Seeliger*-kráter megkeresése nem okozott problémát, és egy kis szemszoktatás után a rianás is szépen „megadta magát” – teljes hosszában. Jól látszott a belsejében húzódó sötét árnyékcsík és a megvilágított déli rész is. Érdekes, hogy nem sokban maradt el a láthatósága a jóval nagyobb *Oppolzer*-rianástól, ami talán a szerencsésebb fekvésének köszönhető.

Érdeemes lenne jó minőségű, 20–30 cm-es műszerekkel is átvizsgálni a rianást és szűkebb környezetét, mert biztosan sok finom részlet válna láthatóvá. De a kisebb, 5–6 cm-es refraktorok tulajdonosai is bátran próbálkozhatnak, mert nem kizárt, hogy ekkora műszerekkel is megpillantható a rianás.

A következő rianásunk a Mare Serenitatis (Derültség Tengere) északnyugati szélén húzódó Rima Calippus. Ezt a csupán 33 km hosszú rianást nem könnyű észrevenni, a Montes Caucasus lábánál.

Néhány sikertelen kísérletezés után az elmúlt nyáron (pontosabban június 8-án) csíptem nyakon ezt a feltűnőnek semmi esetre sem nevezhető alakzatot. A terminátor még csak 3°-kal haladta túl, ezért csak mint egy enyhén görbülő vékony, fekete árnyékcsíkot láthattam, északkelet-délnyugati fekvéssel. Megjelenése inkább egy vetődésre emlékeztetett, ráadásul a rianás déli szélén a talaj világosabb árnyalatúnak tűnt, ami azt sugallta, hogy itt enyhén emelkedik a felszín. Ez a rianás nyugati felét még inkább jellemezte, és ezen a részén az árnyék is kiszélesedett. A rianástól délre húzódik egy egyenes — a térkép szerint névtelen — hegység, amelyet a kistávcsöves észlelők esetleg összetéveszhetnek magával a rianással.

A Mare Humorum (Nedvesség Tengere) nyugati szélén nagyon sok és igen nagy-méretű rianást találhatunk. Legfeltűnőbb közülük az 5 cm-es refraktorral is könnyűszerrel észlelhető Rima Mersenius. Kissé délebbre, a rianással nagyjából párhuzamosan húzódik a hatalmas méretű Liebig-szakadék, amely szintén könnyű préda a kis távcsövek számára. Még délebbre a medence szélétől, talán 50 km-re, egy körte alakú lávával feltöltött romkrátert találunk. Ez a 41 km-es kráter Palmieri olasz matematikus és geofizikus nevét viseli, és szokatlan alakján kívül érdekessége még, hogy rianások szabdalják a talaját. (A Meteor 1999/5. számának hátsó belső borítóján az alsó kép bal alsó szélén jól kivethető a kráter és az azt átszelő rianás is.)

Idén április 15-én egy igen kellemes tavaszi este észleltem először a krátert és a rianást. A terminátor közel 5°-kal haladta túl a kráter közepét. A remek légköri nyugodtságnál könnyen megpillantottam a Palmieri alján húzódó rianást, mint egy vékony fehér csíkot. Igazából csak a fő rianást láttam, mert a Mondatlas szerint a kráterfenéken még egy kisebb „ág” is húzódik, amihez az én 9 cm-es refraktorom kicsinek bizonyult. Láttam viszont néhány világos foltot a rianás közelében, ezek vélhetően kisebb dombocskák voltak.

Mindenesetre érdemes lenne nagyobb műszerekkel is megvizsgálni a Palmieri-krátert!

GÖRGEI ZOLTÁN